

Algunes rutes aconsellables a través de l'art català

Catalunya ha estat i és un país obert als corrents artístics que s'han succeït al llarg dels segles a Europa. A més, ha estat tradicionalment el sector de la península Ibèrica més obert al continent europeu i a la Mediterrània.

Els Pirineus són una frontera política des de 1659. Abans havien estat un lloc d'intercanvi d'influències i punt d'enllaç amb Europa. L'històric Principat de Catalunya s'estenia a banda i banda dels Pirineus, atès que des de la Cerdanya fins al cap de Creus formaven part de la Catalunya històrica i tradicional uns amplis territoris integrats a l'Estat francès a mitjan segle XVII.

A Catalunya varen arribar els primers colonitzadors grecs i desembarcaments romans de la península. En canvi, a causa de la seva situació i per la prompta conquesta del país pels exèrcits francs i després pels comtes catalans, hi va tenir molt poca incidència l'art islàmic, com tampoc abans no n'hi havia hagut pràcticament mostres d'art fenici o el cartaginès. En contraposició, Catalunya és el lloc d'Hispània on va arrelar més aviat l'art romànic o primer art comú de l'Europa medieval, nascuda després de l'assentament i la cristianització dels pobles bàrbars. Aquest joc d'influències, condicionat sovint per l'estat d'eufòria o depressió del país, continuarà al llarg del temps i tindrà un període brillant en l'època modernista (la versió catalana de l'art Nouveau, Modern Style o Jugendstil que imperà a Europa a partir de finals del segle XIX). Més tardanament també han arribat els nous corrents d'avantguarda, més destacats en el camp de les arts plàstiques que en el del patrimoni arquitectònic, tot i que en aquest hi ha també importants realitzacions, sobretot a partir de la creació, el 1930, del GATCPAC o Grup d'Arquitectes i Tècnics Catalans per al Progrés de l'Arquitectura Contemporània, que posteriorment van continuar arquitectes i tallers destacats.

En una *Guia del Patrimoni Arquitectònic* presentada a manera de diccionari, en què els municipis apareixen per ordre alfabètic, resulta evident que no es poden agrupar per estils ni de manera geogràfica tots els monuments més característics dels moments culminants de l'evolució artística del país. Per això, suggerim aquí unes rutes per ajudar els interessats o els especialistes en períodes o manifestacions concrets de l'art català.

En la petita introducció sobre l'art a Catalunya s'ha fet una evocació de les principals obres de cada etapa artística, cosa que estalvia aquí explicar el valor artístic dels edificis o els monuments que proposem visitar. Per això, només presentem unes rutes que es poden dur a terme al llarg d'una o més jornades.

L'art ibèric i colonial grec

Catalunya compta amb molts jaciments o antics poblats ibèrics, formats per petits agrupaments d'habitatges, la majoria dels quals s'abandonaren quan els romans van conquerir el país perquè es trobaven en llocs inaccessibles. Alguns, com Empúries, Olèrdola o Roda de Ter, continuaren essent habitats en èpoques més tardanes i altres es troben sota ciutats modernes, confosos amb restes més tardanes. Entre els antics poblats més destacats i dignes d'una visita hi ha el d'Ullastret, al Baix Empordà; el d'Olèrdola, a l'Alt Penedès; el de Castellet de Banyoles, a Tivissa (Ribera d'Ebre), o el del Coll del Moro, a Gandesa (Terra Alta). Al Bages és notable el Cogullo, prop de Sallent, i Osona presenta uns poblats homogenis, defensats per una gran muralla, com el Montgròs del Brull, el Castellet de Folgueroles o Roda de Ter, tots ells d'unes característiques semblants a les d'Olèrdola.

L'art colonial grec, a més de les restes de ceràmica àtica i les monedes trobades a diferents punts del país, ha deixat com a testimonis materials notables les grans ruïnes d'Empúries i el jaciment de Roses, excavat només en part i menys visitat que el d'Empúries, ambdós a l'Alt Empordà.

Empúries / DGPC Bob Masters

Ruta dels ibers

El desenvolupament de la cultura ibèrica, entre el segle VI a. C. i el segle I a. C., va suposar la incorporació de les nostres terres al concert de les civilitzacions històriques mediterrànies i ens ha llegat un patrimoni arqueològic tan monumental com espectacular.

El territori ibèric estava ocupat per diferents pobles, dels quals coneixem el nom gràcies als textos dels escriptors grecs i romans. La Ruta dels ibers està formada per 17 jaciments museïtzats, estructurats en 7 itineraris que mostren els escenaris propis de cadascun d'aquests pobles.

Pobles ibèrics	Jaciments
Ausetans	El Casol de Puigcastellet (Folgueroles) L'Esquerda (Roda de Ter) El Turó de Montgròs (El Brull)
Cessetans	La Ciutadella (Calafell) Olèrdola (Olèrdola)
Ilercavons	El Castellet de Banyoles (Tivissa) Coll del Moro (Gandesa) La Moleta del Remei (Alcanar) Sant Miquel (Vinebre)
Ilergets	La Fortalesa (Arbeca) El Molí d'Espigol (Tornabous)
Indigets	Castell (Palamós) Puig de Castellet (Lloret de Mar) Ullastret (Ullastret)
Lacetans	El Cogulló (Sallent)
Laietans	Ca n'Oliver (Cerdanyola del Vallès) Puig Castellar (Santa Coloma de Gramenet)

L'art romà

Els romans ocuparen Catalunya durant cinc llargs segles i per això la seva petja fou molt profunda i n'abunden els vestigis d'edificacions. Les quatre capitals catalanes compten amb importants restes romanes, com també d'Empúries, Badalona, Vic, Guissona, Isona o Prats del Rei, antics municipis romans. També hi ha molts vestigis d'antigues vil·les rurals romanes a Tossa de Mar, la Garriga i voltants de Barcelona, i sobretot, a l'entorn de Tarragona, com la dels Munts, la d'Altafulla o la dels Antigons, a Reus. Hi ha notables vestigis de termes romanes a Caldes de Montbui i Caldes de Malavella, el temple romà a Vic, l'arc de triomf a Roda de Barà i el del cap del Pont del Diable, a Martorell, sepulcres i columbaris al Bages, la Torre del Breny i Boades, a Vilarodona, Vila-

blareix, Lloret de Mar, restes de camins romans o de tradició romana al Capsacosta (la Garrotxa), a Centelles (Osona), a Olèrdola, etcètera.

Una ruta indispensable i la primera del país per conèixer l'art romà té per centre la ciutat de Tarragona i els seus voltants.

Tarragona, la capital de la Hispània citerior, conserva bona part de les antigues muralles, els antics fòrums provincial i comercial, l'amfiteatre, el circ, el teatre, la necròpoli, l'aqüeducte o pont de les Ferreres, la pedrera romana del Mèdol i els museus amb elements romans (l'MNAT i el Museu de la Necròpoli Paleocristiana). Per aquesta raó, l'any 2000 el Conjunt Arqueològic de Tarraco fou declarat per la UNESCO Patrimoni de la Humanitat. Entorn de la ciutat hi ha també el gran mausoleu de Centelles a Constantí, l'Arc de Barà a Roda de Barà i la vil·la romana dels Munts a Altafulla.

Barcelona ofereix també un conjunt notable d'elements romans, alguns integrats al conjunt monumental de la ciutat, com els sectors de l'antiga muralla, els sarcòfags de la necròpoli viària del centre de la plaça de la Vila de Madrid, o les grans columnes del temple d'August, a l'edifici del Centre Excursionista de Catalunya. Altres, en canvi, es troben en el subsòl, com la vil·la romana de l'avinguda de la Catedral o les restes de carrers i empedrats dels volts de la Catedral, accessibles des del Museu d'Història de la Ciutat. La visita a aquest sector cal completar-la amb la del Museu d'Arqueologia de Catalunya a Montjuïc, on s'han aplegat restes de l'antiga Bàrcino i d'altres indrets del país.

Empúries ofereix un dels conjunts més interessants de ruïnes i elements romans, amb la ciutat construïda sobre el nucli primitiu indígena i grec. L'antiga colònia romana mostra àmplies vil·les amb mosaics i columnes als atris, restes de pintures i estucs, petits temples i un gran sector que està en fase d'excavació i on apareix interessant material arqueològic, en part dispers per diferents museus i ara recollit al museu annex a les ruïnes.

Tornant d'Empúries, és aconsellable visitar la ciutat de Girona, on afloren també restes romanes de les antigues muralles. Hi ha importants sarcòfags al presbiteri de Sant Feliu, restes de mosaics i altres elements de la mateixa època.

Tarragona. Amfiteatre romà / DGFC Josep Girbet

L'art paleocristià i preromànic

En temps de la dominació visigòtica (500-715) va continuar la tradició constructiva de la baixa època romana, però el país, empobrit i poc poblat, no va produir grans obres monumentals. En aquest temps es van construir algunes basíliques episcopals, de les quals ens queda el record i molts elements arquitectònics al conjunt d'Ègara (Terrassa), el martyrium de Sorba al Berguedà, algunes restes a l'Empordà, prop d'Empúries, o el notable jaciment de Bovalar, a Serós (el Segrià), amb la basílica i el baptisteri, actualment al Museu de Lleida Diocesà i Comarcal. També s'ha excavat bona part dels baptisteris d'Ègara i de Barcelona, aquest darrer annex a les restes de la basílica paleocristiana al subsòl de la catedral.

L'art islàmic no ha deixat edificis característics i només corresponen a aquella època les sudes de Lleida i Tortosa, totalment transformades després de la conquesta cristiana, o la de Balaguer, anomenada Castellformós, on s'han trobat notables restes de traceries de guix i altres elements d'època aràbiga.

L'art preromànic català (s. ix-x) compta amb molts testimonis a la Catalunya Vella, però és un art pobre i molt dispers que difícilment es presta a unes rutes ben definides i atractives. És un art rural que ha quedat reflectit en petites edificacions senceres o en elements integrats en altres construccions més tardanes. Per a les persones que hi estiguin interessades els serà indispensable consultar els estudis de Xavier Barral i Altet, *L'art preromànic a Catalunya: Segles ix-x*, i d'Eduard Junyent, *L'arquitectura religiosa a Catalunya abans del romànic*, o l'obra col·lectiva *Del romà al romànic* (1999), d'Enciclopèdia Catalana.

Una possible ruta seguint les traces del preromànic podria incloure les esglésies de Terrassa o antiga Ègara, així com les restes d'excavacions al claustre de Sant Cugat del Vallès. D'aquí es podria anar a Sant Hilari d'Abrera, a Santa Margarida del Cairat o Saplanca (Esparreguera), Santa Maria de Matadars (Mura), Sant Pere del Brunet (Guardiola de Bages), Sant Vicenç d'Obiols (Avià), sobre la Colònia de Laplana, i Sant Quirze de Pedret (Cercs), accessible des de Berga, que té el seu conjunt pictòric preromànic al Museu Diocesà i Comarcal de Solsona.

Una altra ruta aconsellable per visitar esglésies preromàniques podria ésser per les terres de l'Empordà, comarques especialment riques en vestigis d'aquesta època. Es podria sortir de Sant Feliu de Guíxols, a la Costa Brava, que té la interessant Porta Ferrada que precedeix l'església monàstica, i seguir cap a Sant Esteve de Canapost, a Vullpella; Sant Julià de Boada, a Palau-sator; Sant Joan de Bellcaire i Santa Maria de Vilanant (s'hi podrien incloure altres petites esglésies, sovint en ruïnes, que descriuen els dos repertoris abans citats), i acabar amb l'església de Santa Elena, abans Santa Creu de Rodes, i el monestir de Sant Pere de Rodes, que té integrats molts elements preromànics.

També el sector pirinenc, sobretot la Vall Ferrera, compta amb petites edificacions preromàniques, però allà el visitant haurà de fer-se amb un guia del país per accedir a la majoria d'aquestes edificacions situades en replers de la vall, fora de tot nucli de població.